

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

Ольга ПАПУША

©2002

**ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА:
НА ШЛЯХУ ТЕОРЕТИЧНОГО САМОУСВІДОМЛЕННЯ**

(Славова М. Попелюшка літератури. Теоретичні аспекти літератури для дітей - К., 2002. - 81 с.; Славова М. Волшебное зеркало детства. Статьи о детской литературе. - К., 2002. - 92 с.)

У травні 2002 року, якраз у Дні слов'янської писемності і культури в Україні, у видавничому центрі "Київський університет" вийшли друком книги, що привернули увагу широкого загалу своєю незвичністю.

Передусім, книг було відразу дві, причому ідентичних у своєму дизайнерсько-поліграфічному виконанні: невеличкий текстовий формат з барвистою обкладинкою — малярськими етюдами Н.Денисової за фольклорними мотивами. Візуальний образ книг фактично спрямовував читача до традиційної рецепції подібного видання як "приступного", легкого, що не зуживає ні часом, ні терпінням. Прізвище автора на титульній сторінці - Маргарита Славова - інформувало не більше, аніж про те, що маємо справу з жіночим амплуа, котре сьогодні інтригує своєю присутністю (а головне, видимою) спроможністю (Оксана Забужко, Ніла Зборовська, рідніше – Леся Романчук, західніше – та ж Ролінг з невгамовним Гаррі Поттером). Інформація на розгортці обкладинки уточнювала гендерні сподівання: "Маргарита Славова - університетський викладач з 30-річним досвідом викладання теорії та історії дитячої літератури. Останнім часом працює лектором болгарської мови і літератури у Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка, Україна (1998—2002)". Далі компетентність авторки у "дитячих питаннях" підтвердила інформація про фахові здобутки: докторська дисертація "Проблеми поетики белетристики для дітей" (1992), звання доцента (1998), спеціалізація у всесвітньо відомих дослідницьких центрах - Академії педагогічних наук (Москва, 1984 і 1990), Міжнародному інституті дитячої літератури (Осака, 1992), Міжнародній дитячій бібліотеці (Мюнхен, 1995), Фінському інституті дитячої літератури (Тампере, 1998), Шведському інституті дитячої літератури (Стокгольм, 2000); чисельні публікації (понад 50) у багатьох країнах світу і співпраця над навчальним посібником для студентів; членство у міжнародних професійних організаціях (назва яких, можливо, для більшості читачів не була промовистою, однак не порушувала очікувань через слово Children's, що фігурує в них обох) International Research Society for Children's Literature та Children's Literature Association. Назви ж книг зав'язали остаточно інтригу — "Попелюшка літератури" і "Волшебное зеркало детства". З одного боку, знайомі слова, вздовж яких дрейфує читачка увага (Попелюшка та Волшебное зеркало), не викликали особливих рефлексивних зусиль через укоріненість у життєвому досвіді і зрозумілість читачам, котрим, як полюбляє

казати Іван Малкович, "від 2 до 102". З іншого боку, ключові слова обох назв (Література і Дитство) ненав'язливо спонукали побачити їхні глибші смисли – спробу говорити стосовно дитячих книг і дитячого читання. Погодьмося, зовні книги Маргарити Славової виявилися настільки алюзійними, промовисто засвідчивши, про що йтиметься (про дитячу літературу), наскільки ж і провокативними, занурюючи читача у доволі незвичний текст – справді теоретичні міркування про дитячу літературу.

Отже, темою репрезентованих видань став той феномен, з яким кожен з нас стикається щодня - у школі, в книгарнях, в бібліотеках і т.п., словом, та частина "знакового універсуму", що супроводжує зростання дитини практично від народження й аж до віку, коли вважається, що можна вже читати "все" - з частиною універсуму Ното Legends, ніжно й завбачливо поіменованою "дитячою літературою". Крім того, книги Маргарити Славової — і про стереотипне уявлення, що вона, себто дитяча література, явище минуше (у читацькому досвіді — разом з дитинством), пересічне (не вимагає особливого письменницького таланту), не заслуговує на спеціальну увагу, хіба що фахівців, котрі "керують" дитячим читанням, тобто використовують дитячу літературу як інструмент, засіб впливу на свідомість, світогляд, характер, громадянську позицію і т.д. Дослідниця ж недвозначно повідомляє про намір поетикального виміру літератури, що увійшла до кола дитячого читання. І це виглядає доволі незвично у контексті методологічних шукань у вітчизняному літературознавстві.

Мусимо визнати, що у нас поки що панує найзагальніший погляд на дитячу літературу, переважно у координатах ідеологічних та хронологічних¹. При цьому прихильники проектів літературних хронологій розглядають твори, адресовані дітям, як вияв багатогранного таланту "серйозних письменників" (Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Богдана Лепкого, Миколи Вінграновського, Ліни Костенко, Ігоря Калинця та ін.), а критики — з очевидною PR-метою: "просунути" книгу як комерційний корпоративний продукт (не проминувши увагою зусилля видавців, спонсорів, дилерів і т.п., окрім, можливо, самого письменницького хисту). Окремі розвідки про дитячу літературу локалізуються вряди-годи на шпальтах вузівських збірників, у матеріалах науково-практичних конференцій або в нечисельних дисертаціях², демонструючи принагідність теоретичних рефлексій, відсутність аналітичних узагальнень, не кажучи вже про довершені наукові концепції. Прикметно, що Україна за останні п'ятнадцять років немає жодного автентичного підручника з дитячої літератури³, де репрезентувалося б принаймні "вузівське літературознавство", нехай навіть з його настановами на історичні описи та ідеологічні пріоритети⁴.

¹ Див., приміром, розділ про літературу для дітей у навчальному посібнику "Історія української літератури ХХ століття" (Київ, 1995. — У 2-х кн. — Кн.2. Ч.2. — С. 444—461).

² З цифром "10.01.06 -Теорія літератури" маємо чи не єдину кандидатську роботу Олени Тараненко "Роль казки в становленні сприйняття художнього твору" (Донецьк, 1999).

³ Останній підручник вийшов ще в достопам'ятні часи апоретичної ідеї "єдиної радянської літератури": Киличенко Л.Н. Українська дитяча література. Навч. посібник. - К.: Вища школа, 1988. — 263 с.

⁴ Йдеться про ідеологію як усвідомлену стратегію, ангажованість: "Хрестоматію укладено відповідно до програми з української дитячої літератури для студентів лдошкільних відділень педагогічних училищ і коледжів. Під час підготовки посібника до друку крім програми з української дитячої літератури було використано також програми з виховання в дошкільних закладах" ("Українська дитяча література: Хрестоматія". - К: Вища шк., 2002. — С.4). Очевидно, тут саме "державний стандарт освіти" визначає сутність дитячої літератури — постфактум, через "іменний список" авторів з репутацією "дитячий письменник". Ідеологія проступає тут "на межах", які, з одного боку, включають тих чи інших авторів (приміром, Катерину Перелісну чи Ніну Мудрик-Мриц), формуючи напозір *річище Великої Літератури*, а з іншого - виключають, скажімо, Анатолія Костецького, котрого знає не одне покоління читачів, у тому числі завдяки передачам "Подорож у світі книг" на Першому національному радіоканалі, котрий є Головою творчого об'єднання дитячих письменників України). Воїстину,

Звичайно, існують окремі публікації в "поважній" періодиці⁵, є раритетна збірка діаспорної критичної думки "Ми і наші діти" (Торонто, 1965), симптоматичні наукові розвідки — про поетику англійської дитячої літератури, "шкільну повість" у царині дитячого читання, про концепцію адресата в прозі для дітей, українську дитячу поезію. Разом з тим відсутнє "силове поле" фахової дискусії, навіть її найбільш ймовірні формати (збірники "Весняні обрії" чи "Література. Діти. Час" понад десятиріччя вже, як зійшли у небуття). Якраз все це і створює лише фрагментарну картину, що навіює відчуття затягнутості "кризового синдрому", про який 1993 року писала Соломія Павличко: "З почуттям свободи прийшло почуття розгубленості, скепсису, а також усвідомлення кризи методологічного характеру..."⁷. І мова не йде лише про те, що сьогодні науці про літературу загрожує трансгресія у позахудожню сферу — вивчення мови, психології, історії тощо; це проблема "давня й сьогочасна". Мова навіть не стільки про критичне освоєння методів західного літературознавства, покликаних перш за все генералізувати власні літературознавчі концептуалізації. Йдеться радше про те, що, усвідомлюючи розширення наукових горизонтів — приміром, визнаючи перспективними (а отже - легітимними) феміністичні⁸ чи постколоніальні⁹ студії — наука про літературу досі не має за повноцінний об'єкт фахового зацікавлення дитячу літературу, вносить його на маргінес теоретичних повноважень. Відтак дитяча література в нас має статус "подвійного аутсайдера" - сама по собі як естетичний феномен (загальноісторична закономірність, "феноменальна матриця": спочатку формується література як суспільно усталена інституція, пізніше виникає поняття "дитяча література") і як периферія теоретичних рефлексій (з утворенням суцільного поля історико-літературних описів та аналогізуючих проектів). З цього погляду дослідження Маргарити Славової проблематизує передусім стереотипізований (*sens commun*) погляд на дитячу літературу, ініціює теоретичний дискурс про неї.

Атракційні лаштунки дослідницьких есе "спрацьовують" точно: "піймавши" усякого читача барвистістю обкладинки, прозорістю імені, легкістю ненапружених асоціацій, книги розпочинають специфічний діалог. У підзаголовку й анотації ("для студентів, викладачів, спеціалістів в галузі дитячої літератури") стає очевидною стратегія параметризації потенційного адресата книг, "омовлена" вона й у вступному слові Анатолія Костецького: "Переконаний, що ця книга, створена болгарською дослідницею, чиє ім'я відоме у багатьох країнах світу, які переймаються болями та проблемами виховання та формування підростаючого покоління саме за допомогою

"влада виробляє; вона виробляє реальне; виробляє сфери об'єктів та ритуали істинного" (М.Фуко).

⁵ Серед них найпомітніші: Жулинський М. І проблемність, і художність: Роздуми про сучасну дитячу літературу // Київ. — 1984. — № 11. — С. 140-144; Моренець В. Великий "малий" світ // Дніпро. — 1986. — № 7. — С. 116-122; Іванюк С. Випробування дитинством // Сучасність. — 1992. — № 3. — С. 176-183; Стаднийчук Р. Дитяча література: від реалій до ідеалу // Слово і час. — 1994. — № 9-10. — С. 41-44; Марченко Н.П. Не задля теоретичної абстракції // Всесвітня література в сер. навч. закладах України. - 1996. — № 11. — С. 3-5.

⁶ Відповідно: Скуратовская Л. И. Детская классика в литературном процессе Англии XIX-XX вв. — Днепропетровск: Издательство ДГУ, 1992. — 176 с.; Стаднийчук Р. Проблемы формирования нравственного мира подростка в современной "школьной повести" (70-80-е гг.). — Дис. канд. филол. наук. — К., 1990; Кириченко П.В. Сучасний погляд на тему школи у курсі "Дитяча література" // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. Вип. 18. — К.: ІЗМН, 1996. — С. 97—105; Іванюк С.С. Адресат — майбутнє. Герой і концепція адресата української радянської прози для дітей (1917-1941).— К.: Наукова думка, 1990; Ходанич Л. Виховні та дидактичні аспекти в українській поезії для дітей. — Ужгород, 1998. — 76 с.

⁷ Павличко С. Методологічна ситуація в сучасному літературознавстві // Теорія літератури. - К.: Основи, 2002. - С.483.

⁸ Там само. - С.488.

⁹ Павличко С. Маргінальність як об'єкт теорії // Там само. - С. 634.

літератури, не тільки органічно впишеться в контекст світовою комунікативної теорії дитячої книги, але й сприятиме відродженню пошуків у згаданій області і наших вітчизняних теоретиків, голосів яких уже давно не чути" [ПЛ, 5]10.

Функціоналізує сприйняття книг Маргарити Славової і факт їхньої "бінарності". Річ у тім, що "Попелюшка літератури" та "Волшебное зеркало детства" не просто книги про одне й те ж, написані різними мовами. Це ще один спосіб донести читачеві важливу ідею — наука про дитячу літературу має багатовимірний, багатоаспектний, зрештою, гіперпарадигмальний характер засадничих принципів. Тому й тексти обох книг перебувають у відношенні комплікації, вони відкриті, доповнюють одна одну, їхній сенс виступає у відмінностях, на перетині інтертекстуальних смислів: "Попелюшка літератури у дзеркалі науки" [ПЛ, 7] - "Золушка или принцесса?" [ВЗД, 5]. До того ж мовний код дозволяє "включитися" на автора, пригадуючи її як прецедентного учасника "Філологічних семінарів" М.Наєнка (Київський національний університет) та автора статей у єдиному свого часу збірникові "Проблемы детской литературы" (Петрозаводський університет, кафедра дитячої літератури), повністю присвяченому питанням історії та теорії дитячої літератури11.

Подальша рецепція книг скеровується чіткою логікою дослідницької аналітики.

Маргарита Славова про дитячу літературу веде мову у трьох взаємопов'язаних аспектах - диференціюючи об'єкт, окреслюючи його природу; типологізуючи підходи до вивчення феномену в світовій практиці; експлікуючи власні методи і прийоми дослідження, верифікуючи результати аналізу на контрастивному матеріалі (болгарських, українських, російських, польських, чеських творах для дітей). Так, аналізуючи відомі підходи до дитячої літератури (рефлексію самих письменників, наприклад, болгарських (Дора Габе, Ангел Каралійчев, Атанас Далчев), німецьких (Джеймс Крюс), шведських (Астрід Ліндгрєн), дослідження фахівців — літературознавців, психологів, педагогів, культурологів), авторка робить ряд важливих висновків:

— у цілому "погляд на дитячу літературу балансує між педагогічним інтересом та філологічною поблажливістю, між відсутністю у загальнолітературному контексті та наявністю у власних її межах, між аксіологічними крайнощами, аж до тверджень, що така література є або її нема" [ПЛ, 15];

— специфіка дитячої літератури сучасними гуманітарними науками окреслюється у соціокультурних вимірах (тип культури/тип естетичної свідомості, центр/периферія, література/паралітература, література/не-література, літературне буття/буття книги) та культурно-антропологічних координатах (дорослий/дитина, батьки/діти, чоловік(хлопчик)/жінка(дівчинка), білий/кольоровий, цивілізований/нецивілізований)12 [ПЛ, 14].

¹⁰ Задля зручності посилання на тексти обох книг використовуємо скорочення ПЛ ("Попелюшка літератури") і ВЗД ("Волшебное зеркало детства").

¹¹ "Игра и игровое начало в беллетристике для детей" (1987), "К вопросу о характере и функциях фантастического в беллетристике для детей" (1989), "О природе героя в беллетристике для детей" (1992).

¹² Тепер очевидно, що ці координати символічно "прописані" на обкладинках книг: "Попелюшку літератури" відкриває ілюстрація до української народної казки "Івасик Телесик". Хлопчик сидить під вікном (символічна межа світів - тут як *дорослого й дитячого*) і слухає, як дід з бабою ділять вечерю, просить і собі, *виказуючи свою присутність*. Художник намагався передати момент очікування — чи почують його *голос* дорослі? коли? як відгукнуться? З казки знаємо, що закінчення якраз щасливе - хлопчика *чують, упізнають* і кличуть *до хати* (аналогічні коннотації образу *Попелюшки*). А як же з самою дитячою літературою — тією, що і названа умовно, адже самим дітям не належить (як авторам, творцям — напротивагу, приміром, "жіночій" чи, скажімо, "українській")? Зрозуміло, що відповідь на класичне запитання "Чи може підпорядковане промовляти? (Г.Ч.Співак) у випадку "дитячої літератури",

Маргарита Славова уточнює, що не має на меті детально аналізувати сутність кожної з концепцій - допитливого читачеві орієнтиром слугуватимуть згадані авторкою імена дослідників (Марія Ніколаєва, Марк Соріано, Пері Нодельман, Зохар Шевіт, Пітер Хант, Родерік Макгіліс, Ганс-Гейно Еверс, Борис Шкловський, Албена Хранова — усього понад три десятка імен в обох книгах) та їхня достеменна бібліографічна адреса наприкінці кожної статті. Принциповим для Славової є інше: показати, що наука про дитячу літературу виходить із ситуації принципового вибору, позиціонування дослідника стосовно існуючих концепцій, конструктивної критики методологічних підходів — з тим, аби адекватно кожній культурно-історичній ситуації мислити про згаданий феномен (пам'ятаючи про відносність понять "дитинство", "література", та й зрештою "наука" і "наука про літературу"), уміти "бачити цей предмет методологічно цікавим" [ПЛ, 15]. У власному способі аналізу авторка репрезентує комунікативні настанови вивчення мистецьких явищ, зокрема рецептивно зорієнтовані, які в центр уваги ставлять найперше фігуру читача і процес читання.

Дитяча література, за Славовою, є специфічним художнім діалогом між автором та читачем. Учасники комунікації насамперед є реальними постатями (дорослий — дитина, підліток) зі своїм життєвим досвідом, художніми смаками та естетичною компетентністю. Спілкування між ними розпочинається в той момент, коли читач вступає у взаємодію з текстом (бере до рук книгу, слухає твір). Ефективність комунікації залежатиме в такому разі від таланту письменника (вміння врахувати читацьку спроможність і художньо вибудувати її) та ідентифікаційних механізмів рецепції (ототожнення, вибір певної ролі, реалізація текстових стратегій). Однак далі Маргарита Славова доводиться вирішувати доволі непросту проблему — про межі тексту, або як реальні учасники діалогу стають суб'єктами іншого рівня, рівня текстової комунікації: "В процесі комунікації дорослий актуалізує дитяче у собі і прагне до творчої реалізації через дитячий код, а дитина стає його "співавтором" із вирішальним голосом при виборі репертуару та стратегій тексту, які забезпечують його "потенціал сприйняття". Звідси висновок про рівні діалогу: "Позиція дитини у тексті виявляється "рольовими іграми" автора, а позиція дорослого - використанням дитячого досвіду та формування художнього образу" [ПЛ,12]. Незайвим буде з цього приводу нагадати, що питання онтології суб'єкта проблематичне в межах літературної теорії загалом¹³. Рішення, яке знаходить і демонструє нам Славова, є продуктивною спробою поєднати здобутки класичної теорії сприйняття ("можливість тексту вміщувати зовнішні контексти та досвід читацької аудиторії" [ПЛ, 12]) та текстуально-зорієнтовані рецептивні підходи (текст з "волі автора" розглядається як такий, що встановлює правила гри, які приймаються й виконуються читачем).

Бачимо це і зі способу дослідження авторкою "конкретного емпіричного матеріалу". Там, де аналіз стосується семантики та прагматики літературного твору, Славова

задалегідь відома. Однак книга Маргарити Славової настроєно оптимістично, як вдало підкреслив Анатолій Костецький: "Попелюшка літератури", тобто література для дітей, дякуючи її книзі, своєрідній чарівній паличці доброї феї, котрою, як на мене, є сама авторка, нарешті посяде належне їй місце принцеси у здобутках і майбутньому красного письменства" [ПЛ, 5]. Образ саду (книга "Волшебное зеркало детства"), де птаха в'є гніздо і плекає своїх пташенят, експлікує ідею такого світоустрою, що наскрізь пройнятий завбачливою турботою (опікою) про підростає покоління. Чи припустимо, однак, у цьому випадку *вчитувати* у символіці *дерева* постмодерну метафору західної культури як "деревовидної" (Ж.Дельоз, Ф.Гваттарі) — з її жорсткою *ієрархічністю*, де *центр* завжди *домінує*?

¹³ Для порівняння взяти хоча б структурно-семіотичний підхід з його концептами "ідеального читача" (Р.Барт, Цв.Годоров, Ж.Женетт, Ю.Крістева, М.Ріффатер й ін.), неогерменевтичні теорії, які спираються на поняття "імпліцитного читача", "горизонт сподіваного" (В.Ізер, Г.Яусс), та деконструктивізм, що релятивізує рецептивну інстанцію ("інтерпретативні спільноти" С.Фіша).

працює в руслі Cultural Studies, розглядаючи, як текст, що увійшов до кола дитячого читання, транслює знакову систему дитинства:

- зовнішні ознаки (дитина чи антропоморфні істоти стають персонажами твору [ПЛ, 19-20; ВЗД, 47-60]; традиційні культурні інститути, зокрема читання як специфічну діяльність у дитячому віці¹⁴, та їхні текстові проекції);

- іманентні властивості дитинства (міфологічна свідомість, ігрове буття — трансформовані у художні конвенції твору¹⁵; лімінальний статус дитини на порозі "дорослого" світу — й "ініціюючий" потенціал літератури в її засадничій здатності ідеального впливу¹⁶).

Розуміючи, що діти й дорослі, образно кажучи, розмовляють різними мовами, що двомовна при цьому швидше дитина, а проблеми у порозумінні має радше дорослий, який і шукає "точки" зближення, Маргарита Славова спробувала віднайти й конкретні правила "мови": конститутивні ознаки дитячої літератури, формальні риси її літературної природи. Звідси — використання методів нарративного аналізу і проекти моделей комунікації (реальний автор - імпліцитний автор - експліцитний автор - персонажі - експліцитний читач - імпліцитний читач - реальний читач). З допомогою аналітичних категорій (сюжет, персонаж, роль, жанр, паратекст) дослідниця окреслює нарративну природу белетристики для дітей, визначає цілісність її художнього виміру та фактори "дієвості". При цьому ім'я провідного теоретика нарративної поетики Жерара Женетта, котрого так люблять цитувати вітчизняні літературознавці, зустрічається лише в розмірковуваннях про комунікацію на рівні "текстового канону" дитячої літератури — книги [ПЛ, 56]. В жодній статті ми не знайдемо і наратологічних дефініцій чи експлікації традиційних понять теорії розповідного тексту. Ця особливість оперування текстовими методами аналізу увиразнює важливу настанову Маргарити Славової вести діалог з усіма, хто цікавиться словесністю для дітей, хто вболіває за її якість і життєспроможність (саме до них апелює "прозорість" викладу книг, зрозумілість і точність) — і хто намагається критично осмислити цей непростий художній феномен (отже, має сучасні уявлення про літературно-теоретичну проблематику). Такий читач розуміє, що в полі зору дослідниці і питання нарративного часу [ПЛ, 27-28], нарративної

¹⁴ Див. розділ про літературну казку (недарма ж він і називається "Літературна казка як "мова" соціокультурної (курсиви наш - О.П.) комунікації" та статтю "Комунікативні аспекти дитячої книги" [ПЛ, 56-68]. Питання ж "Дитяча книга - в дорозі чи глухому куті?" [ПЛ, 69-78] спонукає не лише до методологічних рефлексій стосовно статусу дитячої літератури, а й до необхідних суспільних обговорень про *екологію дитинства*.

¹⁵ Саме це і називається у М.Славової "дитячим кодом", "дитячим аспектом", що детально опрацьовано у найбільших статтях збірника "Художня специфіка белетристики для дітей" [ПЛ, 17-28], "Магическое "если бы". Игра и игровое начало в беллетристике для детей" [ВЗД, 15-30], "Ключ в страну чудес. Функции фантастического в беллетристике для детей" [ВЗД, 31-46]. "Дитячий аспект", за М.Славовою, це реалізація у тексті особливої конвенційності, що гарантує цілісність комунікативного ланцюжка "автор — текст — читач". Це актуалізація ігрового первня літератури, котрий у творі адресованому дитині, виступає головним "атрибутивним началом, принципом в структурно-семантической организации литературного текста, рассказно-стратегическим принципом" [ВЗД, 19]. Головною умовою ефективності естетичного діалогу авторка називає вибір такого типу художньої умовності, який означається як "фантастичний" і є гомологічним дитячій свідомості, ірраціональному мисленню (відтак синонімами його можуть бути "фантазійність", "вигаданість", "дивовижне" [ВЗД, 21-23]). У самій природі "фантастичного" закладений атракційно-ігровий момент, який у дитячій літературі стає експліцитним - на рівні структурно-семантичної організації літературного тексту та як нарративний принцип [ПЛ, 18-19; ВЗД, 20-21].

¹⁶ Читаємо у М.Славової: "Казка - це скарбниця неперехідних цінностей та грандіозна метафора життя, може *скеровувати* молодь у пошуках виходу" [ПЛ, 38]; "книги... *здійснюють протолітературне навчання* найменших і готують їх до читання як відокремленого від гри літературно-комунікативного акту" [ПЛ, 58-59].

компетентності (зокрема, через аналітику антропонімів, номінативів у текстах для дитячого читання [ПЛ, 48-54, 62]), і розповідної стратегії [ПЛ, 24, 62-63, 65-68], наративних рівнів та інстанцій [ПЛ, 59-61], модальності [ВЗД, 57], розповідного середовища (книга, мультимедійна комунікація [ПЛ, 64-65]) тощо. Важливо, що віднайдені авторкою текстові підстави дають змогу розглядати дитячу літературу як фундаментальний у досвіді людства наратив, де функціоналізовані основи соціокультурної взаємодії (дорослих і дітей) та експліковані стратегії субкультурних альясів, створення й трансляції соціальних знань.

Отже, поєднання різноманітних методів дослідження текстів з кола дитячого читання дозволили Маргариті Славої наблизитися до суті естетичної природи белетристики, адресованої дітям. Це і є те проблемне осердя, що впорядковує емпіричні факти та позбавляє звичні теоретичні концепти їхньої самоочевидності й самодостатності. Відтак це і є той функціональний підхід у літературознавстві, що розглядає окремий тип дискурсу (словесність для дітей) у відношенні до креативної, референтної та рецептивної спроможності літератури загалом як "сукупності дискурсів" (Цв.Тодоров). Тому книги Маргарити Славої про дитячу літературу слід сприймати початком фахової розмови про феномен літератури у межах сучасної соціокультурної парадигми, про роль теоретичної рефлексії як самоусвідомлення і самоствердження літератури, зокрема дитячої, котра, "пізнаючи себе у "дзеркалі науки, ...сама може перетворитися в "чарівне дзеркало", яке показує літературні явища з невідомої та несподіваної точки зору" [ПЛ, 16].

Наостанок дозволимо собі висловити ще одне спостереження. Те, що книги Маргарити Славої з'явилися в Україні в час щорічних обговорень витоків слов'янської писемності й культури, красномовно свідчить: стараннями болгарської дослідниці Кирило-Мефодіївська місія триває.